

Circle of scientific interests: methods of teaching ESP in higher schools, pedagogy.

PLAVUTSKA Iryna Rostyslavivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Ukrainian and Foreign Languages Department, Ternopil Ivan Puluj National Technical University.

Circle of scientific interests: methods of teaching ESP in higher schools, comparative literature.

RYBINA Nataliia Viktorivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Foreign Languages Department, West Ukrainian National University.

Circle of scientific interests: translation studies, applied linguistics, linguistic stylistics.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2021 р.

УДК 811.161.2'243:378.147

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-194-70-73

БАБИЧ Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища Центральноукраїнського національного технічного університету
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-0174-623X>
e-mail: babichtetyana1211@gmail.com

ЛПАТОВА Марина Валентинівна – викладач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-6410-1762>
e-mail: marinalipatova58@gmail.com

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності проблеми. Навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти України є одним із пріоритетних напрямів освітньої діяльності. Щороку зростає кількість іноземних громадян, які бажають здобувати вищу освіту в Україні. Станом на початок 2020 року в українських ЗВО навчалися 80,5 тисяч осіб із 158 країн світу. Тисячі іноземців здобувають вищу освіту українською мовою. В умовах інтеграції сучасної вищої освіти України до системи європейської освіти великого значення набуває підвищення якості навчання й викладання української мови для іноземних студентів.

Однією з основних цілей мовної підготовки іноземних студентів є забезпечення їхніх комунікативних потреб у науковій сфері для отримання якісної підготовки за обраним фахом. Українська мова є не тільки засобом спілкування іноземних громадян, які здобувають вищу освіту в закладах України, а й інструментом здобуття фахової освіти, запорукою успіху майбутніх фахівців. Адже українська мова у ЗВО виступає, в першу чергу, засобом отримання професійних знань з обраної спеціальності. Тому однією з важливих проблем методики викладання української мови, як іноземної є удосконалення процесу навчання іноземних студентів наукового

стилю мовлення, що зумовлює необхідність подальшого вивчення цієї актуальної проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему навчання мови як засобу отримання майбутньої спеціальності, широко досліджували зарубіжні та вітчизняні мовознавці. Концепція навчання іноземних студентів мови спеціальності достатньо розроблена і висвітлена в роботах Л. П. Клобукової, Т. А. Вишнякової, О. Д. Мітрофанової, Е. І. Мотіної, О. Суригіна та багатьох інших російських науковців. У працях учених аналізуються актуальні проблеми навчання іноземних студентів мови спеціальності, висвітлюються особливості наукового стилю мовлення, розглядаються методичні принципи організації дидактичного матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з питань підготовки студентів-іноземців показує широкий спектр наукових інтересів вітчизняних учених і педагогів-практиків. Проблемі вивчення теоретико-методологічного забезпечення навчання іноземних студентів присвячено праці Т. Дементьєвої, А. Нікітіна, О. Резван, О. Решетової, І. Родіонової, Н. Стеніної та багатьох інших науковців. Так, Т. Дементьєва дослідила формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчого факультету в процесі навчання.

Науковець запропонувала відповідну технологію формування комунікативної компетенції іноземних студентів у навчально-професійній сфері, «локальну технологію, що передбачає використання у певній послідовності навчально-мовленнєвих ситуацій на кожному з її взаємопов'язаних етапів (мотиваційно-цільовому, змістовно-підготовчому, комунікативно-діяльнісному та аналітико-коригуючому); визначила «послідовність використання навчально-мовленнєвих ситуацій, яка сприяє більш швидкому та ефективному формуванню комунікативної компетенції» [3, с. 14].

Проблеми підготовки іноземних студентів закладів вищої освіти технічного профілю України розглянуто в наукових працях О. Палки.

С. В. Варава проаналізувала структуру та зміст навчання мови спеціальності в умовах підготовчих факультетів для іноземних громадян.

Незважаючи на значні науково-методичні дослідження навчання наукового стилю мовлення іноземних студентів, існує ще багато питань, пов'язаних із пошуком нових сучасних ефективних підходів і вдосконаленням вже відомих методів навчання мови як інструменту здобуття фахової освіти інокомунікантами.

Мета статті – дослідити та висвітлити деякі аспекти навчання наукового стилю мовлення іноземних студентів на початковому етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головна мета перебування іноземних студентів в Україні – отримати певну спеціальність у закладах вищої освіти. Підготовка іноземців до навчально-професійної діяльності розпочинається на підготовчому відділенні. Як зазначає Є. І. Мотіна, в цей період створюється мовна база для подальшого навчання спеціальності, і від успішного вирішення питань організації і методики навчання мови спеціальності на цьому етапі в подальшому багато в чому залежить успіх оволодіння студентами спеціальними і профільюючими дисциплінами [6, с. 3].

Мовна підготовка вимагає урахування фахової спрямованості на реалізацію завдань майбутньої професійної діяльності студентів. Професійна спрямованість реалізується у вивченні наукового стилю мовлення, який характеризується своїми лексичними, морфолого-синтаксичними особливостями. Мета практичних занять із наукового стилю мовлення полягає у формуванні комунікативної компетенції в навчально-науковій сфері.

На думку Л. П. Клобукової, «професійна компетенція посідає важливе місце в структурі комунікативної компетенції іноземних студентів». Дослідниця співвідносить професійну компетенцію з предметною і розглядає предметну компетенцію як базову в структурі комунікативної, бо вона дозволяє вирішувати проблеми професійно орієнтованого навчання у співвідношенні з різними задачами та ситуаціями спілкування [4].

Робота викладача мовної підготовки на підготовчому відділенні спрямована на забезпечення ефективного оволодіння інокомунікантами базовою термінологією профільних дисциплін обраної спеціальності й елементарною базою наукового стилю української мови. Термінологічна лексика посідає вагомe місце у словниковому складі будь-якої літературної мови. Без володіння нею, її розуміння неможливе вивчення жодного предмета. Вивчення професійно орієнтованої термінології є завданням і мовної, і фахової освіти. Засвоєння термінів відбувається в процесі роботи над конкретно визначеними програмою темами. Послідовний і системний характер такої роботи забезпечує поступове оволодіння певною фаховою терміносистемою. Таким чином, засвоєння іноземцями сенсу загальнонаукових і термінологічних понять – важлива задача на довузівському етапі. Наукова лексика – базовий конструкт змісту навчання мови спеціальності. Слухачі повинні знати необхідні лексико-граматичні конструкції наукового стилю, які є мовною базою для формування усіх видів мовленнєвої діяльності в навчально-професійній сфері, вміти оперувати термінологією професійного спрямування. Оволодіння цією мовною компетенцією забезпечить формування і розвиток мовленнєвої компетенції, а саме:

- розвиток навичок читання і конспектування навчально-наукової літератури;
- розвиток навичок слухання і запису лекцій;
- розвиток навичок діалогічного та монологічного мовлення.

Як зазначає О. Д. Мітрофанова, педагогічна задача – організувати мовні одиниці наукового функціонального стилю таким чином, щоб забезпечити практичне використання їх в комунікативних цілях [5, с. 224].

Основною метою професійно орієнтованої мовної підготовки іноземних студентів є формування комунікативної компетенції. На думку О. В. Гейни, комунікативна компетенція вважається

сформованою, якщо студенти створюють власні висловлювання на основі вивченої лексики. Оволодіння кожним студентом комунікативною компетенцією є кінцевою метою навчання. Сформувати комунікативну компетенцію можна тільки за умови оволодіння іноземними учнями тим обсягом мовного матеріалу, який необхідний для спілкування на певну тему в реальних умовах діяльності. Тому комунікативна спрямованість навчального процесу вимагає такої системи навчання граматики наукового стилю мовлення, яка б зробила її справжнім інструментом спілкування, перетворила б граматику з об'єкта засвоєння в знаряддя діяльності [2, с. 66].

Систему вивчення наукового стилю мовлення умовно розподіляють на два етапи: вступний (початковий) етап і основний етап. Основна мета вступного етапу – підготувати слухачів до перших занять із математики, фізики, хімії, накопичити строго обмежений обсяг лексики і конструкцій, необхідний слухачам для входження в сферу спілкування на заняттях із загальноосвітніх дисциплін і для подальшого вивчення мови спеціальності в системі.

Слухачі ознайомлюються з найпростішими моделями наукового стилю мови, вивчають необхідний лексичний мінімум, засвоюють основи фахової термінології. Вивчення навчального матеріалу передуює початку занять із загальноосвітніх дисциплін.

Харківські лінгводидакти С. В. Варава та В. І. Груцяк виокремлюють три центри під час навчання мови спеціальності на підготовчому факультеті на матеріалі інженерно-технічного профілю і пропонують можливе наповнення змісту кожного з центрів. Під вивченням мови спеціальності науковці розуміють вивчення наукового стилю мовлення на заняттях із мови навчання і формування основ терміносистеми на заняттях із загальноосвітніх дисциплін.

Зміст першого центру вивчення мови спеціальності складає вступний курс до наукового стилю мовлення. Навчання наукового стилю мовлення зазвичай розпочинається вже на III тижні, тому що в групах інженерного профілю математика і креслення вивчаються вже на V тижні, вивчення вступного курсу відбувається протягом 4-х тижнів із розрахунку 4 години на тиждень. Із VII тижня студенти вивчатимуть основний курс наукового стилю мовлення.

Зміст другого центру складають скоординовані на лексико-граматичному рівні вступні курси до загальноосвітніх дисциплін і

заняття основного курсу наукового стилю мовлення в I семестрі. У цьому центрі, як і в наступному (третьому), введення термінів і визначення наукових понять здійснюють викладачі загальноосвітніх дисциплін. А викладач мови приділяє основну увагу відпрацюванню лексики, перенесенню її в активний запас студента і на базі цієї лексики вводить нові граматичні і синтаксичні конструкції, характерні для наукового стилю мовлення [1; 4].

Слід зазначити, що викладач мови навчання не повинен замінювати викладача-спеціаліста. Ще відомий лінгвіст В. Г. Костомаров підкреслював, що «пояснення спеціальних термінів не визнається задачею викладача-мовника, в обов'язки якого входить ознайомлення студента зі специфікою мови певної дисципліни і наукової мови взагалі». У другому центрі вживання конструкцій розширюється за рахунок використання нового граматичного матеріалу, який студенти вже вивчили на цей час на заняттях. Лексико-граматичні навички формуються на матеріалі строго структурованих текстів. На початковому етапі ознайомлення з основами дисциплін текстовий матеріал повинен бути максимально адаптований для сприйняття іноземцями, але в міру накопичення спеціальної лексики та засвоєння нових граматичних категорій частин мови він поступово ускладнюється, що відповідає провідним принципам методики навчання української мови як іноземної, а саме: практичної спрямованості навчання, функціонального підходу до відбору й застосування мовного матеріалу, ситуативно-граматичного подання матеріалу та його концентричного розташування.

Зміст третього центру складає вивчення основного матеріалу загальноосвітніх дисциплін паралельно з основним курсом наукового стилю мовлення у II семестрі. Матеріал загальноосвітніх дисциплін вивчається згідно з програмами цих дисциплін. На заняттях із наукового стилю мовлення в третьому центрі основна увага приділяється синтаксичній організації наукової мови – розглядаються типи відношень у структурі простого і складного речень: вираження суб'єктно-предикатних, об'єктних, означальних, цільових, причинно-наслідкових, умовних, допустових відношень.

С. В. Варава та В. І. Груцяк зазначають, що «організація навчального процесу на підготовчому факультеті, яка передбачає концентричне подання навчального матеріалу з урахуванням міжпредметної координації в умовах єдиного мовного освітнього

середовища, дозволяє підвищити ефективність навчання студентів мови спеціальності і може використовуватися для всіх інших напрямків підготовки студентів» [1, с. 33]

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Сучасний етап розвитку української освіти характеризується її інтеграцією у світове співтовариство, розширенням міжнародних контактів та залученням іноземних громадян до навчання в українських вишах. Міжнародна освітня діяльність є істотним компонентом у підвищенні академічного рейтингу навчального закладу, тому проблема якісної підготовки іноземних фахівців набуває нині особливого значення. Основою їх якісної підготовки є високий рівень мовної компетенції. Формування мовної особистості іноземного студента, який здатний вільно слухати університетські курси під час навчання, читати тексти зі спеціальності, брати участь в обговоренні наукових питань на семінарських заняттях – основне завдання підготовчих відділень для іноземних громадян. У зв'язку з тим, що українська мова для іноземних студентів є засобом оволодіння спеціальністю, робота над науковим стилем мовлення є необхідною умовою їхньої підготовки до занять у закладах вищої освіти України. Це зумовлює необхідність модернізації процесу мовної підготовки інокомунікантів, вдосконалення методів та підходів до навчання української мови як іноземної як засобу отримання професійних знань з обраної спеціальності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Варава С. В., Грузяк В. І. Навчання мови спеціальності в умовах підготовчих факультетів для іноземних громадян: структура та зміст. // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. 2009. Вип. 15. С. 24–33.
2. Гейна О. В. Дидактичний апарат навчального посібника з наукового стилю мовлення для іноземних студентів-нефілологів / О. В. Гейна // Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства. Одеса: Астропринт, 2019. № 31. С. 65–69.
3. Дементьєва Т. І. Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 / Т. І. Дементьєва Харків, 2005. 207 с.
4. Клобукова Л. П. Обучение языка специальности. / Л. П. Клобукова. М. : Издательство Московского университета, 1987. 80 с.
5. Митрофанова О. Д. Научный стиль речи: проблемы обучения / О. Д. Митрофанова. М. : Русский язык, 1985. 229 с.

6. Мотина Е. И. Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов-нефилологов / Е. И. Мотина. М. : Русский язык. 1988. 176 с.

REFERENCES

1. Varava, S. V. (2009). *Hrutsyak V. I. Navchannya movy spetsial'nosti v umovakh pidhotovchykh fakul'tetiv dlya inozemnykh hromadyan: struktura ta zmist.* [Language training specialty in terms of preparatory faculties for foreign citizens: structure and content].
2. Heyna, O. V. (2019). *Dydaktychnyy aparat navchal'noho posibnyka z naukovoho stylu movlennya dlya inozemnykh studentiv-nefilolohiv.* [Didactic apparatus of a textbook on the scientific style of speech for foreign students-non-philologists]. Odesa.
3. Dementyeva, T. I. (2005). *Formuvannya komunikativnoyi kompetentsiyi studentiv-inozemtsiv pidhotovchykh fakul'tetiv u protsesi navchannya.* [Formation of communicative competence of foreign students of preparatory faculties in the learning process]. Kharkiv.
4. Klobukova, L. P. (1987). *Obucheniye yazyku spetsial'nosti.* [Specialty language teaching]. Moskva.
5. Mitrofanova, O. D. (1985). *Nauchnyy stil' rechi: problemy obucheniya.* [Scientific style of speech: learning problems]. Moskva.
6. Motina, Ye. I. (1988). *Yazyk i spetsial'nost': lingvomethodicheskiye osnovy obucheniya russkomu yazyku studentov-nefilologov.* [Language and specialty: linguo-methodological foundations of teaching the Russian language to non-philological students]. Moskva.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БАБИЧ Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища Центральноукраїнського національного технічного університету.

Наукові інтереси: семантика мови художнього тексту.

ЛІПАТОВА Марина Валентинівна – викладач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету.

Наукові інтереси: проблеми методики навчання української мови як іноземної.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BABICH Tetyana Valeriivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Ecology and Environmental Protection of the Centralukrainian National Technical University.

Circle of scientific interests: semantics, semantic transformations of words semantic transformations of words.

LIPATOVA Marina Valentinivna – lecturer of the Department of the history, archaeology, information and archival affair of the Centralukrainian National Technical University.

Circle of scientific interests: problems of methodology of teaching Ukrainian as a foreign language.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2021 р.